

ЛЕКЦІЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НА ЧАС КАРАНТИНА

Кафедра трудового права

Навчальна дисципліна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СПІВРОБІТНИКІВ СБУ

для курсантів

Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ – 1 курс / 2 семестр

ЛЕКЦІЯ № 3.

Тема №1. Правове забезпечення професійної безпеки працівників спеціальних правоохоронних органів

Тема лекції: ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ПРОФЕСІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Епіграф до лекції №3:

*Великий шлях пізнання пройшли неандертальці,
щоби не пхати у розетку пальці.*

(історичні спостереження полковника Зеніна)

Навчальні питання

1. Законодавство у сфері охорони праці;
2. Вимоги законодавства у сфері правоохоронної діяльності до професійної безпеки.
3. Вимоги законодавства у сфері особливих режимів життєдіяльності до професійної безпеки.

Література:

[1]: стор. 18-20; [2]: стор. 70-96; НПА: [5-22].

ВСТУП

Охорона праці відноситься до важливих складових трудових відносин, трудової діяльності, до якості професійної підготовки та, взагалі, до критеріїв якості життя людини. Наприклад: показники виробничого травматизму входять до складу інтегрального (сумарного) міжнародного критерію якості життя людини в країні (на жаль, Україна займає останні місця в Європі за показниками виробничого травматизму!). Сумлінне виконання вимог охорони праці є показником освіченості людини, а для керівника –

показником його високих організаційних якостей та відповідальності за підлеглих!

Конституція України гарантує права на захист життя та здоров'я, а також на безпечні умови праці в статтях **3, 43, 49** («Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці» ст. 43).

Законодавча база професійної безпеки співробітників СБУ складається з відповідних вимог правових актів з 3-х сфер законодавства:

- 1) законодавство у сфері охорони праці;
- 2) законодавство у сфері правоохоронної та спеціальної діяльності,
- 3) законодавство у сфері особливих режимів життєдіяльності.

1. ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Законодавство у сфері охорони праці – це величезне законодавче поле охорони праці, яке для СБУ визначає загальні обов'язкові вимоги організації системи проф. безпеки. (далі скорочення: *охорона праці* = ОП) До цього законодавства входять наступні види правових актів:

А) Закони України у сфері охорони праці :

- Закон України [9] **«Про охорону праці»**, який зобов'язує керівникам організувати певну систему охорони праці для захисту ПСС від травматизму та профзахворювань. Також стаття 18 визначає обов'язкове навчання студентів в усіх закладах вищої освіти відповідних питань охорони праці;

- **«Кодекс законів України про працю»** від 10.12.1971 р., (у редакції від 13.02.2020 р.), який визначає вимоги до організації безпечних умов праці за єдиними нормативами незалежно від видів діяльності;

- Закон України **«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування** від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 р., на базі якого запроваджені відшкодування та компенсації за шкоду здоров'я ПСС при виконання службових обов'язків у Розділу 5 Закону «Про СБУ»;

- Закон України **«Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей»**, який з вищезазначеним входить до правового забезпечення «професійної захищеності» ПСС;

- інші закони.

Б) Стандарти з охорони праці:

Важлива особливість охорони праці (в т. ч. проф.безпеки) полягає в її обов'язкових та єдиних вимогах до захисту людини від небезпечних умов праці, що визначається в «*міжнародних та державних стандартах охорони праці*». Державна система стандартів безпеки праці України складається з таких видів стандартів:

– **ДСТУ: Державний стандарт України**, вимоги яких є обов'язковими для виконання всіма, затверджуються центральними органами виконавчої влади. Більшість ДСТУ гармонізована з міжнародними стандартами, вони визначають найбільш жорсткі вимоги до безпеки та якості;

– **ГСТУ: Галузевий стандарт України**, який є обов'язковими для виконання тільки у певній галузі діяльності (до інших не має відношення) та затверджується відповідним міністром;

- **ТУУ – технічні умови України** – це деталізація вимог для окремих видів діяльності або видів продукції, що встановлюються на рівні відомства. База даних "Технічні умови України" містить інформацію до 46 тисяч ТУ продукції та процесів праці;

- **СТП – стандарти підприємств**, які визначаються та затверджуються самими підприємствами для стандартизації свого виробничого процесу або своєї продукції для урахування своїх особливостей.

ПРИКЛАД:

- «**ДСТУ 2293-99**. Охорона праці: терміни та визначення основних понять».

В) Основні нормативні акти з охорони праці, які визначають правила безпеки певного виду діяльності та мають позначки:

- **ДНПАОП (або ДНАОП)** = Державні нормативно-правові акти з охорони праці;

- **НПАОП (або НАОП)**= нормативно-правові акти з охорони праці (це галузеві, які призначені для певної галузі праці).

Приклад:

- [22, 23], вимоги яких стосуються ПСС,

- [24] = це ДНАОП 0.003-3.24-97. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97)

- **ДНАОП 0.01-1.17-92**. Єдині правила безпеки при вибухових роботах.

Г) Нормативні акти, що регламентують вимоги охорони праці у відповідних галузях діяльності, наприклад:

- **ДБН** = державні будівельні норми та стандарти в галузі будівництва, ремонту та експлуатації будівель;
- **СП** = санітарні норми і правила;
- **НАПБ** = Нормативні акти пожежної безпеки
(приклад: **НАПБ Б.01.008-2004. Правила експлуатації вогнегасників.** Є важливим для проф.безпеки в службових приміщеннях органів СБУ).
- **Інструкції та накази з охорони праці (проф. безпеки)**, які розробляються на підставі вимог вищезазначених правових актів з ОП та затверджуються відповідними міністрами та керівниками підприємств (органів СБУ) – вони визначають конкретні правила безпеки для конкретних умов та процесів праці. **До них відносяться: [16, 17, 18, 19, 21].**

УВАГА: Крім цих актів в кожному суб'єкті господарювання, в кожному підрозділі СБУ розробляються та затверджуються керівництвом свої інструкції з конкретних питань проф.безпеки для конкретних завдань чи умов діяльності.

2. ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ПРОФ. БЕЗПЕКИ

В законодавчих актах у сфері правоохоронної та спеціальної діяльності певні статті визначають особливі умови праці ПСС, які вимагають використання спеціальних знань та навичок проф.безпеки, визначаючи заходи чи засоби для її забезпечення. До них відносяться наступні:

Закон України [5] «Про СБУ» в статті 24. **Обов'язки Служби безпеки України:** «Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана:

пункт 11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій»

Ця стаття визначає необхідність підготовки ПСС з питань безпеки дій в небезпечних умовах надзвичайних ситуацій та небезпечних ситуаціях воєнного та надзвичайного стану.

пункт 17) «брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт»

Це положення визначає необхідність підготовки ПСС з питань радіаційної безпеки та радіаційного захисту!;

- **Стаття 26.** «Підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів» визначає вимоги до підготовки ПСС з питань правил та заходів безпеки при поводженні з вогнепальною службовою зброєю, що є важливою складовою частиною службової діяльності співробітника СБУ!

- **Розділ 5** «Соціальний і правовий захист військово-службовців і працівників СБУ»: **статті 27, 28** визначають заходи «професійної захищеності» ПСС у складі системі проф.безпеки співробітників СБУ.

Закон України [6] «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» встановлює особливі заходи державного захисту також для працівників служби безпеки та кадрового складу розвідувальних органів України, що входять до комплексу заходів «професійної захищеності» ПСС. Крім того, цей закон надає право співробітникам СБУ застосовувати службову зброю для захисту особистої безпеки та безпеки близьких родичів, що передбачає підготовку проф.безпеки ПСС з питань безпечного поводження зі зброєю (що передбачає окрему тему дисципліни).

В статті 3 також визначає правову підставу соціальних заходів «професійної захищеності» ПСС: «Життя і здоров'я працівників правоохоронних органів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів відповідних бюджетів».

Закони України «Про боротьбу з тероризмом» та «Про контррозвідувальну діяльність» вимагають підготовку проф. безпеки ПСС не тільки із заходів безпеки поводження зі зброєю, а також з правил безпеки з вибухонебезпечними боєприпасами та предметами (що передбачає окрему тему дисципліни).

Закон України [7] «Про оперативно-розшукову діяльність» :

- **стаття 7.** **Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність: пункт 7)** «брати участь у здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання...»

Ця стаття визначає підготовку у складі проф. безпеки питань з радіаційного захисту ПСС;

- **статті 12:** «При наявності ... загрози життю та здоров'ю або майну працівника та його близьких родичів у зв'язку із здійснення ним оперативно-

розшукової діяльності в інтересах безпеки України,... зобов'язаний вжити спеціальних заходів для забезпечення їх безпеки...».

- стаття 13 визначає заходи соціального захисту до «професійної захищеності» у складі системи проф. безпеки ПСС.

Закон України [8] «Про Національну поліцію» в статтях 44-46 визначає визначені вимоги до умов застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї з метою забезпечення професійної безпеки ПСС під час виконання службових завдань в небезпечних ситуаціях порушень громадської безпеки, особливо, масових соціальних заворушень, під час соціальних надзвичайних ситуацій.

3. ВИМОГИ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОСОБЛИВИХ РЕЖИМІВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДО ПРОФ. БЕЗПЕКИ

До законодавства у сфері особливих режимів життєдіяльності входять багато чисельні законодавчі акти у сфері цивільного захисту, головним з яких є Кодекс цивільного захисту України [10, 11], а також **Закони [12, 13]** та відповідні підзаконні акти з питань особливих правових режимів життєдіяльності населення. Особливі режими життєдіяльності визначаються виникненням та розвитком вкрай небезпечних явищ для суспільства та держави, які мають законодавчі назви:

А) **«надзвичайних ситуацій»** 4-х видів за характером походження подій, а саме: техногенного, природного, соціального та воєнного характеру;

Б) **«особливих правових режимів»** 3-х станів життєдіяльності, а саме:

- воєнний стан, надзвичайний стан, режим надзвичайної ситуації.

Теперішній стан суспільства та держави характеризується продовженням розвитку двох найбільш небезпечних надзвичайних ситуацій в Україні – надзвичайних ситуацій воєнного та соціального характеру найвищого державного рівня, що було зазначено в Розпорядженні КМУ від 26.01.2015 року №47-р. Ці надзвичайні ситуації виникли внаслідок небезпечних суспільно-політичних подій в кінці 13 - початку 14 року, які одразу мали законодавчі ознаки соціальної надзвичайної ситуації [11]. Ці надзвичайні ситуації є об'єктом професійної діяльності СБУ, але вони викликають великі небезпеки для ПСС, тому вимагають посилення підготовки працівників спец.служб з питань професійної безпеки!

Кодекс [11] цивільного захисту в статті 28 визначає: «Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій *можуть залучатися правоохоронні органи спеціального призначення*».

Постанова КМУ від 09.01.14 р. №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту України» в статті 43 визначає: «До робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виконуються в єдиній державній системі цивільного захисту, *залучаються ... правоохоронні органи спеціального призначення* ».

Ці та інші законодавчі акти цивільного захисту передбачають надзвичайні умови праці ПСС, які вимагають відповідну проф. безпеку ПСС.

Закон України [12] «Про правовий режим надзвичайного стану» :

- **в статті 10.** «Військове командування» визначається, що до складу військового командування, якому надається право разом з органами виконавчої влади здійснювати заходи правового режиму надзвичайного стану, обов'язково входять співробітники СБУ;

- **в статті 14** «Діяльність органів державної влади, військового командування та органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайного стану» визначається, що *«Для координації дії органів виконавчої влади та військового командування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану з питань підтримання правопорядку і забезпечення безпеки громадян на відповідній території згідно можуть створюватися оперативні штаби, до складу яких включаються представники Служби безпеки України...»*

- **в Статті 20.** «Залучення військових формувань до здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану» визначено, що для «забезпечення громадського порядку, охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах надзвичайного стану *залучаються сили та засоби органів Служби безпеки України...»*.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015року в Статті 16. «Залучення військових формувань та правоохоронних органів до здійснення заходів правового режиму воєнного стану» передбачає залучення працівників СБУ «до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності».

Таким чином, за вимогами законодавства ПСС можуть виконувати професійні завдання в умовах надзвичайних ситуацій та особливих правових режимів, які характеризуються особливо небезпечними умовами праці, що вимагає підготовки ПСС з професійної безпеки для зазначених умов та їх небезпечних факторів.